

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ВИМОГА СЬОГОДЕННЯ ТА СУЧАСНИЙ СТАН

Сьогодні формування критичного мислення набуває особливої актуальності і важливості, оскільки соціальний та технічний прогрес висуває до особистості вимогу швидко адаптуватися до сучасних умов функціонування суспільства, бути здатною до змін і самовдосконалення, знаходити шляхи розв'язання соціальних і професійних завдань у нетипових ситуаціях. Всесвітній економічний форум у Давосі The World Economic Forum (<https://www.weforum.org>) регулярно складає перелік актуальних навичок, необхідних для успішної кар'єри. Результати його досліджень свідчать про зростання ролі критичного мислення у сучасному світі: за останні роки критичне мислення піднялося в рейтингу навичок з 4-го місця (навички для 2015 р.) до 2-го місця (навички, які будуть важливими в 2020 р.), у 2030 році – 4 місце у рейтингу важливості навичок ХХІ століття. Некомерційна організація США «Партнерство для навчання 21-го століття» (The Partnership For 21st Century Learning (або P21)) розробила модель ключових компетентностей, у яку входить критичне мислення; ця ж організація представила модель ключових компетентностей з 4 більш широких категорій (Модель 4К), однією з ключових якої є також критичне мислення [6].

Критичне мислення як педагогічна технологія набуває останнім часом все більшого поширення в освітній практиці багатьох країн, які зорієнтовані на формування і розвиток навичок ХХІ століття. У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки, прийняття якої зумовлено необхідністю підвищення якості освіти, вказано, що одним із першочергових завдань «є виховання людини інноваційного типу мислення» орієнтованого на майбутнє [1, с.2]. Концепція модернізації національної освіти вказує на необхідність підготовки висококваліфікованого фахівця, що володіє „новим менталітетом”, який характеризується високим рівнем інтелекту, здатністю критично мислити, високою мобільністю, компетентністю, толерантністю, готового до постійного самонавчання і самовдосконалення, сталими моральними цінностями. Зазначені вимоги пов'язані з необхідністю формування й розвитку критичного мислення студентів закладів вищої освіти (ЗВО), що є невід'ємною і необхідною частиною їх професійної компетентності. Отримання професії повинно супроводжуватися формуванням особистості, яка відзначатиметься необхідним для демократичного суспільства розвиненим критичним мисленням, базованим на моральних-етичних засадах. Отже, пріоритетним завданням у ЗВО є формування у студентів критичного мислення та здатності вирішувати проблеми як складових професійної компетентності.

Вслід за С.Терно під критичним мисленням розуміємо наукове мислення, суть якого полягає в ухваленні ретельно обміркованих та зважених рішень стосовно довіри до будь-якого твердження: чи мусимо ми його сприйняти, чи відкинути або відкласти, а також ступінь упевненості, з яким ми це робимо [4,

с. 6]. Автори О. І. Пометун, І. М. Сущенко [2] для визначення критичного мислення пропонують п'ять важливих характеристик: 1. Критичне мислення є мислення самостійне. 2. Критичне мислення пов'язане зі знаннями, базується на них. Інформація є відправним пунктом критичного мислення. 3. Критичне мислення починається з постановки питань і з'ясування проблеми, яку потрібно вирішувати. 4. Критичне мислення потребує переконливого аргументування. 5. Критичне мислення є мислення соціальне: всяка думка перевіряється й відточується, коли нею діляться з іншими. Отже, головними ознаками критичного мислення є вміння робити логічні висновки; приймати обґрунтовані рішення; давати оцінку отриманій інформації і розумовому процесу; бути спрямованим на результат. Критичне мислення – це здатність ставити нові запитання, знаходити різноманітні аргументи, приймати незалежні та продумані рішення. Критичне мислення також передбачає використання певного набору когнітивних технік і стратегій, успішне сформованість яких збільшує шанси на отримання позитивного і бажаного результату у професійній діяльності.

Таким чином, цінність критичного мислення набуває високого пріоритету і визначає цілі розвитку сучасної вітчизняної системи вищої освіти. Водночас, реальний стан розвитку критичного мислення у студентів вітчизняних ЗВО залишається суперечливими. Проведені у 80-х роках ХХ століття експерименти засвідчили, що понад 80 % студентів не володіють такими логічними операціями мислення, як аналіз, синтез, класифікація, узагальнення, порівняння [3]. За результатами дослідження Ткаченко Л., яке було проведене у 2015 році, було встановлено, що показники рівня сформованості критичного мислення у студентів ЗВО знаходяться на достатньо низькому рівні [5]. Показники критичного мислення студентів ЗВО представлені переважно низьким та середнім рівнями, відповідно близько 50% та близько 40%. Високий рівень за показниками вказаних критеріїв знаходиться у межах 10% [5]. У 2018-2019 навчальному році нами було проведено зріз рівня сформованості критичного мислення у студентів ЗВО, який також дає підстави стверджувати, що переважна більшість студентів має низький та середній рівні розвитку критичного мислення.

Дослідники визначають, що навички критичного мислення спостерігаються у майбутніх фахівців зазвичай ситуативно і не мають системності [5]. Більшість молодих людей не можуть пояснити, чому в окремих випадках їм вдається критично осмислити певне явище, а в інших вони сприймають факти у готовому вигляді, не піддаючи їх критичному аналізу; не усвідомлюють сутності критичного мислення та механізму його здійснення; термін «критичне мислення» переважно асоціюється у них із критикою, що спрямована на знаходження негативних аспектів певних явищ та засудження того, що не відповідає прийнятим у певному середовищі поглядам [5].

Отже, сучасні дослідження показують, що критичне мислення є однією з найважливіших навичок ХХІ століття, яку роботодавці цінують і будуть цінувати у своїх працівниках у найближчому майбутньому. Все це зумовлює актуальність проблеми пошуку шляхів забезпечення належного розвитку критичного мислення у студентів вітчизняних ЗВО, адже результати досліджень науковців та власні спостереження за освітнім процесом у ЗВО

засвідчують необхідність спеціально організованої діяльності з формування критичного мислення сучасного фахівця. Вирішення означеної проблеми є нагальною потребою сучасної вищої освіти.

Література

1. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/images/>
2. Пометун О. І., Сущенко І. М. Навчаємо мислити критично : посібник для учителів. Дніпропетровськ, 2016. 144 с.
3. Поспелов Н.Н., Поспелов И.Н. Формирование мыслительных операций у старшеклассников. – М.: Педагогика, 1989. – 152 с.
4. Терно С. Критичне мислення – сучасний вимір суспільнознавчої освіти / С.О. Терно. – Запоріжжя: Просвіта, 2009. – 268 с.
5. Ткаченко, Л. І. Формування критичного мислення у майбутніх учителів початкової школи у процесі професійної підготовки [Текст] : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. пед. наук : 13.00.04 - теорія і методика професійної освіти / Ткаченко Людмила Іванівна ; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України. – Київ, 2015. – 20 с.
6. The Partnership for 21st Century Learning (P21) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.p21.org>